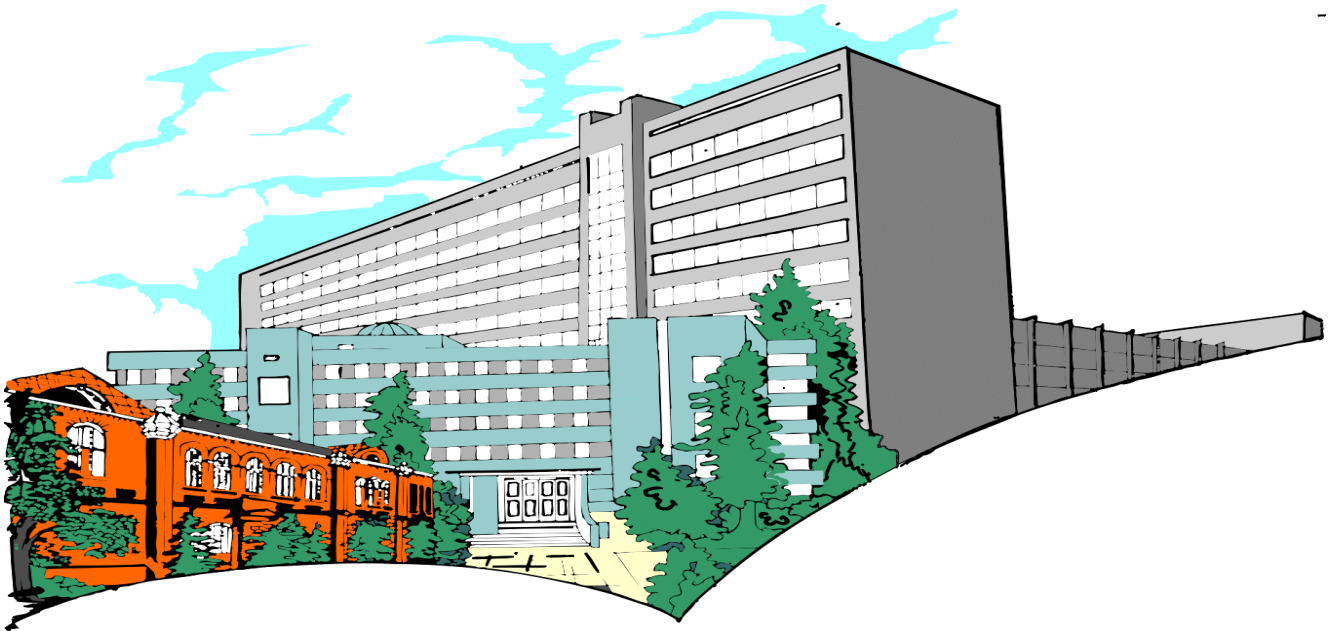

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ХЕРСОНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

**Культурно-мовні зв'язки
як шлях формування
національної свідомості**

МАТЕРІАЛИ

IV регіонального науково-практичного семінару

15 травня 2019 року

Херсон

УДК 351.858: 811: 008

Затвердила вчена рада Херсонського державного університету
(протокол від 24 червня 2019 р. № 12)

Рецензенти:

Кузьменко Ю. В. — доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ

Білик А. А. — кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну Херсонського національного технічного університету

Культурно-мовні зв'язки як шлях формування національної свідомості: матеріали IV регіон. наук.-практ. семінару, 15 травня 2019 р., Херсон / за заг. ред. Н. І. Чабан. Херсон, 2019. 71 с.

Збірник матеріалів є підсумком обговорення на IV регіональному науково-практичному семінарі «Культурно-мовні зв'язки як шлях формування національної свідомості» кола проблем: історико-культурні підходи у формуванні національної свідомості; літературно-фольклорні твори як джерело етнічної самоідентифікації; роль української та іноземних мов у формуванні національної свідомості сучасної молоді тощо.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти, учителів.

Автори несуть відповідальність за правильність наведеної інформації.

УДК 351.858: 811: 008

© ХДУ, 2019

ЗМІСТ

Левченко М. Г.	ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	5
Алкаді М. С.	АРАБСКАЯ И РУССКАЯ ЭТНОЛИНГВОКУЛЬТУРА: КОММУНИКАТИВНЫЕ СТРАТЕГИИ И ТАКТИКИ РЕЧЕВОГО ПОВЕДЕНИЯ	7
Гладкова Р. Я., Савченко О. Ю.	ЯЗЫКОВАЯ КАРТИНА МИРА КАК СПОСОБ КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ	18
Демченко В. М.	БІЛІНГВІСТИЧНЕ ПЕРЕМІКАННЯ КОДІВ: КОРЕЛЯЦІЯ З НАЦІОНАЛЬНОЮ СВІДОМІСТЮ	23
Кузьменко Ю. В.	МОВНИЙ ЕТИКЕТ ВИКЛАДАЧА ЗВО ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ	27
Левакіна Т. В.	ДО ПИТАННЯ ЧИСТОТИ УКРАЇНСЬКОГО МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПРИЙМЕННИКІВ СОЦІАТИВНОСТІ)	33
Лелеко О. О.	РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПЕРІОД НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ	37
Правоторова О. М.	ГНОСЕОЛОГІЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ В СВІДОМОСТІ СУЧАСНОГО ЮРИСТА	44
Свиридов О. Ф.	МИСТЕЦТВО ПЕРЕКЛАДУ ЯК ФОРМА НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ	49
Чабан Н. І.	МІЖКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ З НАРОДОЗНАВСТВА Й ФОЛЬКЛОРУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КУЛЬТУРИ Й	

	МИСТЕЦТВ	54
Черкун Л. І.	ЭРГОНИМЫ В ЛИНГВИСТИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ г. ХЕРСОН	62
	ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	69

Вітальне слово

**декана факультету культури і мистецтв
Херсонського державного університету**

Миколи Григоровича Левченка

учасникам IV РЕГІОНАЛЬНОГО

НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

«КУЛЬТУРНО-МОВНІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК

ШЛЯХ ФОРМУВАННЯ

НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ»

Сучасне полікультурне суспільство неможливо уявити без інтенсивної комунікації в усіх сферах життєдіяльності людини, зокрема навчально-професійній, соціально-культурній, суспільно-політичній, офіційно-діловій тощо. Перед майбутнім професіоналом постає завдання успішної реалізації не лише фахових знань і умінь, а ще й формування мовного світобачення як засобу самовираження особистості у професійній сфері.

На нашу думку, саме формат науково-практичного семінару «Культурно-мовні зв'язки як шлях формування національної свідомості», який проводиться в університеті вчетверте, створює достатні можливості продемонструвати свій як творчий, так і науковий потенціал студентам усіх факультетів ХДУ.

Цьогоріч у межах науково-популярної акції «Дні науки», що традиційно відбувається з метою ознайомлення широких прошарків суспільства з вітчизняними науковцями, дослідницькими лабораторіями, досягненнями української і світової науки, базою для проведення науково-практичного семінару було обрано Херсонський обласний центр народної творчості.

Учасники IV регіонального науково-практичного семінару «Культурно-мовні зв'язки як шлях формування національної свідомості», користуючись гостинністю працівників Херсонського обласного центру народної творчості, мають щасливу нагоду поринути в світ матеріальної і духовної культури українців, долучившись до організованих майстер-класів.

Результатом наукових досягнень є електронний збірник матеріалів семінару, який презентує результати досліджень студентів, магістрантів, науковців із проблем формування національної свідомості сучасної молоді шляхом міжкультурної комунікації у сучасному світі, дослідження історико-культурних і літературно-фольклорних творів як джерел етнічної самоідентифікації, методики викладання української та іноземних мов. Викладені у статтях матеріали відображають рівень кваліфікованого використання науковцями здобутих фахових компетентностей у ході розв'язання нагальних дослідницьких проблем.

**АРАБСКАЯ И РУССКАЯ ЭТНОЛИНГВОКУЛЬТУРА:
КОММУНИКАТИВНЫЕ СТРАТЕГИИ И ТАКТИКИ
РЕЧЕВОГО ПОВЕДЕНИЯ**

В условиях расширения рамок общения между носителями арабского и русского языков в различных сферах жизнедеятельности проблема речевых контактов представителей русской и арабской этнолингвокультур составляет существенный интерес для сопоставительно-типологических исследований.

Научный интерес к вопросам речевого поведения арабов во многом обусловлен масштабами распространения и высоким международным статусом языка арабов – одного из крупнейших в мире по числу носителей (свыше 422 млн. человек), а также гигантской демографической базой языка Корана в мусульманском мире (1570 млн. человек).

Изучение вопросов речевого поведения в процессе межличностной коммуникации является одним из ведущих направлений в лингвистической науке. На фоне интенсификации международных связей в современном мире, значительного расширения сфер межкультурной коммуникации предметом широких научных изысканий стал человек с его духовной составляющей, нравственными ценностями и морально-этическим потенциалом.

Вопросы речевого поведения выходят далеко за рамки лингвистической науки и затрагивают все сферы жизни общества, менталитет и культуру конкретного народа. В речевом поведении проявляется языковая личность, постоянно выбирающая то или иное речевое поведение. По Н. И. Формановской, «речевое поведение – это наши действия, поступки, привычки, обычаи, традиции и ритуалы,

совершаемые с помощью такого инструмента, как речь» [9, с. 254]. Исследование речевой деятельности целесообразно осуществлять с учётом личностных особенностей собеседников, таких как пол, темперамент, национально-культурная принадлежность, принадлежность к определенной возрастной группа, социальная и профессиональная принадлежность, воспитание и др. Наряду с другими факторами это оказывает влияние на речевое поведение коммуникантов.

Возрастание научного интереса современной лингвистики, связанного с исследованием речевого поведения, обусловлено осознанием необходимости владения стратегиями и тактиками межличностного взаимодействия. Общение говорящих на арабском языке и носителей русского языка осуществляется в соответствии с правилами, которым они должны следовать в ходе речевого акта для достижения желаемого результата. Говорящий воздействует на слушающего ресурсами языка, так как выразиться нейтрально невозможно. Всякое использование языка предполагает воздействующий эффект.

Для каждой ситуации в процессе общения характерна своя стратегия речевого поведения, соответствующая коммуникативной цели говорящего или пишущего. Под стратегией в данном случае можно понимать «комплекс речевых действий, направленных на достижение коммуникативной цели» [5, с. 182]. Каждый из видов стратегий представлен отдельными типами стратегий.

Общение может быть кооперативным (сфера согласия) и конфликтным (сфера разногласий). Кооперативное сотрудничество конструктивно и плодотворно, результаты конфликтного общения носят разрушительный характер (ссора, брань, ругань). К стратегиям кооперации можно отнести вежливость, искренность и доверие, близость (открытое общение), уговоры, просьба, убеждение, похвала,

отказ от выбора (уступка инициативы в пользу партнера), отстранение (проявление сдержанности), сотрудничество, компромисс.

Рассматривая коммуникативные правила (максимы), П. Грайс сформулировал принцип кооперации или сотрудничества: «Твой коммуникативный вклад на данном шаге диалога должен быть таким, какого требует совместно принятая цель (направление) этого диалога» [4, с. 172]. Он отметил, что данный принцип состоит из следующих постулатов:

- максима количества (сообщать ровно столько информации, сколько это необходимо),
- максима качества (сообщать только достоверную информацию, избегать утверждений, для которых недостаточно оснований),
- максима отношения (не отклоняться от темы),
- максима способа выражения или манеры речи (выражать свои мысли ясно, избегать неточности, неоднозначности).

К некооперативным стратегиям относятся диалоги, включающие нарушение правил вежливого речевого общения, например: конфликты, ссоры, перебранки, претензии, угрозы, проявление агрессии, злобы, ирония, лукавство, ложь. Некооперативные стратегии также включают дискредитацию, подчинение, насилие, захват инициативы, контроль над ситуацией, принуждение, соперничество, разоблачение, претензии и др.

Рассмотрим один из жанров речевой агрессии, характерный для арабофонов и русскоязычных коммуникантов.

Одной из наиболее частых форм проявления речевой агрессии в арабской и русской речи является оскорбление. Лексика оскорбительного характера в арабском языке представлена как словами из фонда литературного языка (в основном именами существительными, прилагательными, причастиями), так и разговорно-диалектных языков с элементами просторечия, жаргона. Она может распространяться во всех арабских странах или иметь региональное

употребление. К таким словам относятся *غشاش* (мошенник), *شرموطة* (проститутка), различные зооморфизмы, выражающие ту или иную степень осуждения, оскорбления: *كلب* (собака), *حيوان* (скотина), *حمار* (осёл) и другие. Наряду со словом собака арабы используют словосочетание:

ابن الكلب, *بنت الكلب* (сын собаки или дочь собаки), что не характерно для русского языка. Подобные слова встречаются в художественных произведениях арабских авторов, а также в повседневной жизни арабов с такими словами, как *سخيف* (пошлый, ничтожество), *حقير* (подлый, презренный) и др.

Оскорбления могут выражаться также словами с отрицательной оценкой: *أحمق* (дурак), *مجنون* (сумасшедший), *غبي* (тупица), *عبيط* (глупец).

Оскорбительный эффект как в арабоязычной, так и в русскоязычной среде, может быть вызван употреблением в речи оксюморонов (стилистическая фигура, состоящая в сочетании пары противоположных по смыслу слов или частей слов).

В речи арабов оксюморонные словосочетания широко используются в различных функциональных стилях, могут иметь эмоционально-оценочный, в том числе осуждающий, оттенок, например: *تكتشف كيف العدو من الصديق* Распознать враждебного друга *صديق* *عدو* друга-врага. В определённой речевой ситуации это словосочетание может вызвать чувство оскорбления у собеседника.

Примером слова-оксюморона с контрастными, противоречащими друг другу по значению частями, у арабов является слово *ديموكراتورية* (вариант перевода – демократура), получившее распространение в современной арабской политической риторике и состоящие из разных комбинаций слов *الديموقراطية* (демократия) и *الديكتاتورية* (диктатура). Эффект языкового воздействия создаётся в результате соединения в одно слово двух слов-антонимов. Например:

نحن في أزهى عصور الديموكراتورية: تمنح السلطة للمواطنين الحق في اختيار ديكتاتورهم الجديد في ظل انتخابات نزيهة

поведения арабов тесно связаны со своеобразием логики выражения мысли, принятой в мусульманском обществе, логики, «... являющейся продуктом религиозного сознания» [1, с. 14]. Это обстоятельство «...существенно усложняет процесс общения с представителями культуры, фактически живущей по законам иной логики, с отличной системой координат и ценностей. Специфичность постижения бытия, пронизанного божественным предначертанием, отражается в формировании смысла» [1, с. 14].

Показательны размышления о смысле бытия одного из персонажей произведения Ихсана Абдель Куддуса *لقد قيل لي أن الله سبحانه وتعالى خلقنا ولنا العقل والإرادة, لنميز بين الخير والشر, ثم تركنا ليختبر سلوكنا في الحياة... ليجري لنا إمتحاننا* [12, с. 6]. «Мне говорили, что Аллах Всевышний, хвала Ему, сотворил нас, сотворил нам разум и волю, чтобы мы различали добро и зло, а затем оставил нас, дабы испытать наше поведение в жизни... чтобы устроить нам испытание... и, кто успешно его преодолет, попадёт в рай, а кто нет – попадёт в ад...».

В свете религиозного самосознания арабофонов интересно звучит риторический вопрос известного арабского филолога Аббаса Хасана в связи с ролью грамматики в постижении тайн традиционных наук и бытия: «...а сможем ли мы понять слова Аллаха Всевышнего, тонкости толкования, хадисы Пророка, мир Ему, основы веры, доводы постановлений, а также юридическо-богословские вопросы <...> без постижения грамматики и руководства ею?» [11, с. 6]. Особенности логики речевого мышления арабов мотивированы определёнными установками ислама, связанными с божественным предписанием, и проявляются в различных традиционных выражениях, например в таком, как *إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا* – «Да благословит его Аллах и приветствует» [3, с. 444] (или «Мир ему и благословение Аллаха»), часто встречающемся в арабской речи в соответствии с содержанием 56-го аята 33-ая сура (альяхзаб) из Корана [6, с. 49].

Постижение бытия, пронизанного божественным предначертанием, выражается в арабском высказывании соотнесённостью с прошедшим временем посредством глаголов *صلى* и *سأل* в перфектной форме (особая стилистическая функция перфекта арабского глагола), в русском же – налицо выражение соотнесённости с настоящим или будущим – «да благословит». То же мы видим в выражениях

رضي الله عنه (Да будет доволен им Аллах)

وجل عز الله (Аллах, всемогущий он и великий)

Смысл аналогичных русских высказываний выражен в форме настоящего или будущего времени.

В этой связи примечательно, что для русского пространства-времени архетипами являются лексемы берег (как отплытие), порог (как выход из дома), канун (душа русского всегда накануне, в ожидании главного предстоящего события) [3, с. 264–265]. Здесь усматривается определённое различие в языковой стилистике арабской и русской языковых систем, опирающихся на свою оригинальную языковую норму и свои этнолингвокультурные традиции [1, с. 14]. Вышеизложенное следует непременно учитывать в процессе практической работы с представителями арабо-мусульманской культуры.

В речевом поведении араба как представителя культуры Востока отражается иррациональность, слияние с природой, ориентация на чувственное восприятие, следование обычаям. Как правило, это темпераментные люди, общительные и приветливые. В повседневной жизни большинству из них свойственны такие качества, как гостеприимство, беспечность, изобретательность, чувство юмора, эмоциональность.

Отходом от традиций, противопоставлением природе, рациональностью отличается представитель русской культуры. При этом среди доминантных черт коммуникативного поведения носителей

русского языка отмечаются следующие: 1) высокая общительность; 2) эмоциональность; 3) высокая искренность; 4) приоритетность неформального общения; 5) пониженная императивность этикетных норм; 6) низкое внимание при слушании; 7) пониженная вежливость; 8) высокая регулятивность общения; 9) коммуникативный пессимизм 10) высокая бескомпромиссность; 11) приоритетность разговора по душам и др. [8, с. 178].

Одной из важнейших характеристик арабского типа личности является тщательный выбор языковых средств в процессе коммуникации, повышенное внимание к форме и стилю изложения информации, к уровню красноречия участников речевого общения. Не случайно речь арабов отличается широким использованием тропов и фигур речи, где выделяются метафоры, сравнения, гиперболы, различные виды повторов. Они сопровождаются особым ритмом речи, соответствующей интонацией и, как правило, активной жестикуляцией, то есть сопровождаются невербальными паралингвистическими средствами. Они сопровождают речь, дополняют её логической, эмоциональной, эстетической информацией, а также сообщают об этнокультурных, психологических и других особенностях собеседника. В каждом обществе сформирован свой инвентарь параязыка, количественные и качественные характеристики которого обусловлены национальным менталитетом, историей, культурой и психологическими особенностями его представителей. В этой связи эффективность общения во многом зависит от знания национально-культурной специфики коммуниканта, лингвокультурологических и психолингвистических особенностей его речевого поведения. Хотя паралингвистические средства не входят в систему языка, они постоянно присутствуют при общении.

Важную роль в процессе невербального общения играют физические характеристики участников коммуникации. К таким

характеристикам относятся невербальные сигналы, влияющие на коммуникантов и не связанные с движениями тела: фигура и черты лица, физическая привлекательность, вес, рост, цвет кожи, волосы, тон голоса. На физическую привлекательность коммуникантов могут влиять предметы, ассоциирующиеся с участниками общения, называемые артефактами (косметика, одежда, ювелирные украшения и аксессуары и т. д.).

Существенным фактором, влияющим на реализацию невербального поведения, является этнокультурная принадлежность. Например, дистанция общения арабов имеет серьёзное отличие от дистанции азиатов, индийцев, пакистанцев, жителей Северной Европы и Соединённых Штатов и в меньшей степени от носителей русского языка, что позволяет классифицировать арабов как представителей «контактных» групп: а) арабы при общении располагаются в большей степени фронтально; б) арабы сближаются во время общения; в) арабы часто прикасаются друг к другу; г) арабы склонны смотреть друг другу в глаза [7, с. 99].

В каждом социуме сформирован свой инвентарь паралингвистических средств, дополняющих речь логической, эмоциональной, эстетической информацией. Знание этой специфики во многом способствует успеху речевого общения с представителями той или иной лингвокультуры.

Огромное влияние на речевое поведение арабофонов, как отмечено выше, оказывает религиозный фактор. Религиозность является общей чертой арабов, во многом определяющей их психический склад, быт, нравы и поведение. Во всех сферах арабского социума вопросы религиозного воспитания являются одними из центральных. Жизнь мусульманина, его поведение и мысли строго регламентированы Кораном и сунной. Арабский идеолог Абдурахман Ан-Нахляви по этому поводу писал: «Мусульманское воспитание есть духовное и социальное регулирование, приводящее к принятию ислама и его полной

реализации в жизни человека и общества» [10, с. 2]. Имамы и проповедники проводят работу по религиозному воспитанию как гражданского населения в городах и населённых пунктах, так и военнослужащих в мечетях частей и гарнизонов. Идеалистические принципы и нормы ислама широко представлены в арабской мусульманской литературе.

Особенности речевого поведения арабоязычного коммуниканта во многом связаны с религиозным фактором, который пронизывает все сферы арабского общества. Через Коран и сунну, обрядовые и правовые установки, служащие основой для формирования нравственных ценностей и традиций арабов, мусульманская культура проявляется в речевом поведении арабов в различных функциональных стилях и ситуациях общения.

Таким образом, лингвокультурологические и психолингвистические характеристики арабоязычных и русскоязычных коммуникантов лежат в основе реализации их речевых поступков, выбора ими той или иной тактики и стратегии речевого поведения. Характер их речевого поведения определяют черты национального мышления, лингвокультурного кода наряду с индивидуальными психофизическими особенностями.

Литература:

1. Бондар С. Н. Язык арабских документов торгово-экономической деятельности. Москва: ТЕЗАУРУС, 2012. 400 с.
2. Борисов В. М. Русско-арабский словарь: ок. 42000 слов. Москва: Сам Интернешнл, 1993. 1120 с.
3. Гачев Г. Д. Национальные образы мира: курс лекций. Москва: Издательский центр «Академия», 1998. 402 с.
4. Грайс Г. П. Логика и речевое общение. Москва: Прогресс, 1985. С. 217–237.

5. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Москва: ЛКИ, 2008. 288 с.
6. Коран / Пер. с араб. акад. И. Ю. Крачковского; предисл. к изд. 1963 г. В. Беляева, П. Грязневича. Москва: МНПП «Буква», 1991. 528 с.
7. Красных В. В. Основы психолингвистики. Лекционный курс. Изд. 2-е, дополненное. Москва: Гнозис, 2012. 333 с.
8. Прохоров Ю. Е., Стернин И. А. Русские: коммуникативное поведение. Москва: издательство «Флинта», издательство «Наука», 2006. 328 с.
9. Формановская Н. И. Речевое взаимодействие: коммуникация и прагматика. Москва, 2007. 470 с.
10. Нахляви Абдуальрахман. Основы и методы мусульманского воспитания дома, в школе и в обществе. Дамаск: «Дару ль-Фикр», 1979. 272 с.

النخلاوي عبد الرحمن أسس ومناهج التربية الإسلامية في البيت , في المدرسة وفي المجتمع
دمشق : دار الفكر 1979. – ص 272.

11. Хасан Аббас. Полная грамматика. Т.1. Египет: «Дар аль-маариф», 1968. 647 с.

حسن عباس . النحو الوافي . المجلد الأول . - مصر , دار المعارف 1968. - ص 647

11. Исхан Абдель Куддус . Я не сплю . –Каир: «Дар аль-Хилал». – 335с.

إحسان عبد القدوس , لا أنام – القاهرة , مطابع دار الهلال ص 335

ЯЗЫКОВАЯ КАРТИНА МИРА КАК СПОСОБ КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ

Языковая картина мира – это отраженный средствами языка образ сознания, модель интегрального знания о концептуальной системе представлений, репрезентируемых языком. Языковую картину мира принято отграничивать от концептуальной или когнитивной модели мира, которая является основой языкового воплощения, словесной концептуализации знаний человека о мире [5, с. 46]. Языковую картину мира также принято интерпретировать как отражение обывательских представлений о мире. Идея наивной модели мира состоит в следующем: в каждом естественном языке отражается определенный способ восприятия мира, навязываемый в качестве обязательного всем носителям языка. Ю. Д. Апресян языковую картину мира называет наивной в том смысле, что научные определения и языковые толкования не всегда совпадают по объему и даже содержанию [1, с. 357]. Концептуальная картина мира, в отличие от языковой, постоянно меняется, отражая результаты познавательной и социальной деятельности, но отдельные фрагменты языковой картины мира еще долго сохраняют пережиточные представления о мироздании.

Среди большого разброса мнений о сущности понятия языковая картина мира, бесспорным остается то, что языковое членение мира отличается у разных народов. В процессе деятельности в сознании человека возникает субъективное отражение существующего мира. Человек осваивает язык так, как и окружающую действительность; при этом наряду с логической (понятийной) картиной мира возникает и языковая, которая не противоречит логической, но и не тождественна ей.

Р. И. Павиленис использовал понятие «концептуальная система» для обозначения понятийной картины мира. Концептуальная система формируется в процессе освоения индивидом мира, в ней находит свое отражение национальная духовная деятельность народа. Средством обнаружения содержания «концептуальная система» является язык, который фиксирует специфические знания, характерные для данной общности [6, с. 236-237].

Компонентом концептуальной системы, отражающим ее национальную специфику, является концепт – когнитивная структура, являющаяся результатом отражения фрагмента действительности. В концепте зафиксировано разного рода содержание: понятийное, вербальное, ассоциативное, культурологическое и др. Поэтому межъязыковое сопоставление концептов способствует выявлению национального и интернационального компонентов в содержании концептуальной системы носителей различных языков. Ментальное различие определяется наличием специфических национальных концептов, входящих в культуру [6, с. 286].

С. И. Драчева рассматривает национальную специфику концептуальной картины мира. «В силу универсальности способов познания окружающего мира, содержание понятийного компонента у носителей разных языков будет иметь большое сходство. Кроме того, в целом ядерные компоненты разнокультурных концептов в большей степени совпадают, национальная же специфика проявляется на периферийных участках и в культурологическом компоненте концепта» [3, с. 60-64].

Выявление национальной специфики фрагментов концептуальной системы, которая зависит от специфики деятельности ее носителей, культурных, географических и др., осуществляется на основе анализа некоторых концептов. Национальное своеобразие концептуальной системы проявляется и в наличии тех или иных концептов, входящих в

культуру. Совокупность таких концептов определяют специфику менталитета, а потому выявление их чрезвычайно важно не только для уяснения особенностей речепорождения, но и выявления специфики смыслообразования, что позволяет использовать полученные данные в социологии, политологии (этнической конфликтологии).

Анализируя теорию концептуальной системы Р. И. Павлениса, В. А. Пищальникова отмечает, что концепт включает в себя и психологическое знание, и личностный смысл [7, с. 15]. Ядром этого образования является понятие, то есть обобщение предметов некоторого класса по их специфическим признакам.

Проблема понимания должна рассматриваться прежде всего как проблема понимания мира субъектом на базе имеющейся у него концептуальной картины мира, которая объективируется и представляется в его деятельности. Способы осознания мира не идентичны для разных людей и разных народов. Об этом говорят различия результатов познавательной деятельности, которые находят свое выражение в специфике языковых представлений и особенностях языкового сознания разных народов. Важным показателем влияния познания на языковые различия является то, что Вильгельм фон Гумбольдт назвал «различными способами видение предметов» [2, с. 156-158].

Следует учесть, что восприятие той или иной ситуации, того или иного объекта находится в прямой зависимости также и от субъекта восприятия, от его фоновых знаний, опыта, ожиданий, от того, где располагается он сам, что непосредственно находится в поле его зрения. Это, в свою очередь, дает возможность описывать одну и ту же ситуацию с разных точек зрения, перспектив, что, несомненно, расширяет представления о ней. Каким бы субъективным не был процесс конструирования мира, он, тем не менее, самым непосредственным образом предполагает учет самых различных объективных аспектов

ситуации, реального положения дел в мире; следствием же этого процесса является создание «субъективного образа объективного мира».

Исследуя когнитивные основания языковой номинации, Е. С. Кубрякова справедливо говорит о языковой картине мира как о структуре знаний о мире, тем самым дополнительно подчеркивая когнитивный характер этой ментальной сущности. «Когнитивно-ориентированное исследование деривационных процессов позволяет уточнить не только специфику «картирования» мира в отдельно взятом языке, но и – при должном обобщении таких данных в типологическом плане – способствовать выведению некоторых общих положений о понимании человеком главных бытийных категорий, особенностей мироздания, закономерностей устройства мира, как в физическом аспекте человеческого бытия, так и в его социальной организации и во всей свойственной человеку системе его ценностей и нравственных, морально-этических оценок» [4, с. 336-337].

При оценке картины мира понимают, что она – не отображение мира и не окно в мир, а она является интерпретацией человеком окружающего мира, способом его миропонимания. «Язык – отнюдь не простое зеркало мира, а потому фиксирует не только воспринятое, но и осмысленное, осознанное, интерпретированное человеком» [3, с. 95]. Это означает, что мир для человека – это не только то, что он воспринял посредством своих органов чувств. Напротив, более или менее значительную часть этого мира составляют субъективные результаты осуществленной человеком интерпретации воспринятого. Поэтому говорить, что язык есть «зеркало мира», правомерно, однако это зеркало не идеально: оно представляет мир не непосредственно, а в субъективном познавательном преломлении сообщества людей.

Таким образом, можно констатировать, что на современном этапе развития лингвистики, языковые модели мира становятся объектом описания и интерпретации в рамках комплекса наук о человеке.

Картина мира любого языка рассматривается не только в контексте фольклора, мифологии, культуры, истории, обычаев и психологии данного народа, но и в контексте лингвистики.

Литература:

1. Апресян Ю. Д. Избранные труды в 2-х т. Т. II.: Интегральное описание языка и системная лексикография. Москва: Школа «Языка русской культуры», 1995. 450 с.
2. Гумбольдт В. О. О развитии строения человеческих языков и его влияние на духовное развитие человечества. Гумбольдт В. О. *Избранные труды по языкознанию*. Москва, 1984. 180 с.
3. Драчева С. И. Экспериментальное исследование вербального содержания этнической концептуальной системы. *Текст: структура и функционирование*. Вып. 2. Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 1997. С. 60-64.
4. Кубрякова Е. С. Языковая картина мира как особый способ репрезентации образа мира в сознании человека. *Вестник Чувашского государственного педагогического университета имени И. Я. Яковлева*, 2003. № 4(38). С. 2-12.
5. Ладо Р. Лингвистика поверх границ культур. Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXV: Контрастивная лингвистика. Москва, 1989. С. 34-35
6. Павиленис Р. И. Проблема смысла: Современный логико-функциональный анализ языка. Москва, 1983. 180 с.
7. Пищальникова В. А. Проблема смысла художественного текста. Новосибирск, 1992.

Демченко В.М.

БІЛІНГВІСТИЧНЕ ПЕРЕМИКАННЯ КОДІВ: КОРЕЛЯЦІЯ З НАЦІОНАЛЬНОЮ СВІДОМІСТЮ

У сучасних умовах державотворення провідну роль має відігравати гуманітарний аспект: економічні здобутки завжди мають під собою соціальний ґрунт. Без вирішення мовно-національних проблем не можна побудувати національну державу. Саме тому українська мова потребує захисту та підтримки від держави – і не лише на функціональному рівні, а й у площині дотримання її законів.

Багато сучасних учених, зокрема А. Венцковський, С. Караванський, Л. Масенко, Г. Мацюк, О. Тараненко та ін. ведуть боротьбу за чистоту української мови, продовжуючи давню традицію О. Бурячка, О. Пономарева, Яра Славутича та багатьох інших вітчизняних учених. Ця боротьба здійснюється як на функціональному та структурному рівнях, так і на соціолінгвістичному, що передбачає різноманітні білінгвістичні кореляції.

У цій доповіді ми маємо проаналізувати деякі особливості явища перемикання мовних кодів у межах білінгвізму, що одними вченими вважається негативною, а іншими – позитивною характеристикою мовця. Так, у мовленні представника «чистого білінгвізму» перехід із російськомовного на українськомовний код відбувається з уживанням українськомовних слів: «На виставке художников Сумщини ми побачили багато добрих робіт». І навпаки: «Приємно було дивитися роботи майстрів – наприклад, художников молодого покоління». Перемикачами тут є «Сумщина» та «наприклад», що зумовлюють подальше перемикання коду.

У такій ситуації відчуються й рудименти ще радянського ділового мовлення. Напр., у фразі «Уважаемые товарищи, шановні друзі!

Дозвольте розпочати наше зібрання» вжито російськомовний штамп радянських часів, що був одним із найбільш частотних на той час, а також його український відповідник, який стає перемикачем.

У мовленні носія російської мови як функціонально першої українське слово сприймається як іншомовна вставка: «Мы рассматриваем пропозиции и завдання в контексте работы»; «Вы имеете возможности как науковэць...»; «Звучат как высновкы в статье». Ці вставки-перемикачі є частовживаними термінами наукової метамови.

У мовленні носія української мови як функціонально першої російськомовні слова сприймаються як стильове забарвлення: «Такою патріархальністю відзначалася російська деревня»; «Політика Кремля відзначається агресивністю».

Ми проаналізували мовлення сучасних українських чиновників під час відносно спонтанного спілкування, коли соціолог вів з ними бесіду саме російською мовою. Бесіди відбувалися в Миколаєві та Херсоні.

У російському мовленні чиновників присутні українськомовні елементи, однак це не форми побутового спілкування, що властиве носіям української мови як функціонально першої, а форми ділового субстилю. Такими можуть бути або назви структурних управлінських підрозділів («задания департамента енергозбереження»), або назви державних документів чи фрагменти з них («Принять распоряжение Кабмина о розподілі коштів», «на проведение заходів по поддержке підприємств»), причому відразу після проголошення назви «о розподілі коштів» мовець ужив сполуку «розподіл денег», ніби підсвідомо диференціюючи офіційний термін зі своїм розмовним.

Найбільше ж таких українськомовних украплень у російськомовному тексті становлять окремі терміни, що репрезентують господарську сферу: «за благоустрій можно вообще молчать. Придет время, что человек не сможет получить услугу того же водопостачання», «по прозорой системе делают. На проведение заходів

по поддержке предприятий», «наше население не способно оплатить эти расходы», «давать постоянные поддержки», «те разрешения, которые мы давали предприятиям».

Обов'язково потрібно зазначити, що саме російське мовлення місцевих респондентів переповнене постійними вставними конструкціями, частотність яких у реченні може перевищувати кількість слів – носіїв основного контенту. Це відомі нам одиниці «к примеру», «образно говоря», «в принципе», «скажем так», «допустим», «вот», «и так далее и тому подобное», «можно сказать», проте відомі вони як ознаки мовлення не досить грамотного, що не претендує на статус літературного (публічного). І тому чути таке від миколаївського чи херсонського чиновника, з одного боку, неприємно, а з іншого – цілком зрозуміло: це ж бо українці, для яких російська мова вже давно не офіційна й не є ознакою високого соціального статусу.

Принагідно зауважимо, що в умовах колоніального статусу українських земель знання російської мови та вміння нею досконало користуватись і становило той соціальний атрибут – обов'язковий складник службовця. З іншого боку, росіяни отримували своєрідний карт-бланш в отриманні державної посади порівняно з місцевими українцями і в 19-му, і в 20-му століттях, якими б вони не були за своїм культурним / освітнім рівнем, оскільки вільно говорили російською.

Сьогодні маємо іншу ситуацію: молодь вільно вимовляє російський г, але так же вільно, не соромлячись, говорить й українською. Це може відбуватись і під час офіційного мовлення. Чиновник-респондент: «Технологический режим теплоснабжения очень важен, і дуже важливо його дотримуватися, щоб не було тоді проблем». Ми підкреслили синтаксему, з якої мовець – чистий білінгв – перемкнувся на українськомовний код, проте навряд саме вона це зумовила: можливо, мовець зазирнув у свої записи для продовження розмови. Це властиво переважно жінкам, які природно мають вищу мовну культуру. Так, інша

жінка з самого початку висловлювалася українською – вільно, без пауз і помилок: «відбувалося публічне слухання щодо модернізації пальників, я була присутня», і тому її можна назвати реальним українськомовним мовцем.

Ще один тип сучасного мовця, що репрезентує публічних службовців, – це носій російської як функціонально першої, який сміливо користується (певно, вимушено) українською, хоча фонетично (фізіологічно) йому це важко. Звісно, це не етнічний українець, і тому в його фразі «надо падивитись глибоже. На даний час я вважаю, що Кабінет Міністрів не допрацьовує» не лише перемішуються слова з двох мов, але українські ще й фонетично передають російську вимову – наприклад, із наближенням **о** – **а**: «падивитись», «атримують», «вирабник» тощо. Зрештою фраза «будинки у нас практично на ізнасі» чимось нагадує фразу з 60-х років 20-го століття «разрешите завершить пренія», лише в першому разі це начебто українська мова, а в другому – начебто російська.

Отже, бачимо різні ситуації перемикання мовного коду з російської на українську й навпаки, що хоча й ілюструє фактичний білінгвізм українських громадян, зокрема службовців або науковців, однак переважно це зумовлено фаховою потребою, і лише окремі мовці репрезентують чистий (автономний) білінгвізм, володіючи обома мовами досконало – без усіяких вставок і перемикачів коду.

Кузьменко Ю. В.

МОВНИЙ ЕТИКЕТ ВИКЛАДАЧА ЗВО ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

На сьогодні проблема мовної культури загострюється, і це не лише проблема України, а взагалі людської цивілізації. Ці процеси обумовлені впливом факторів як об'єктивного так і суб'єктивного характеру на розвиток особистості. Негативні процеси пов'язані, у першу чергу, «глобальним поширенням у світі системи електронної комунікації, яка при наявності значної кількості переваг, одночасно сприяє руйнуванню звичних людських відносин» [1, с. 243] та спілкуванням у двомовному середовищі. Тому питання щодо нарощення мовної культури є актуальним для сучасної педагогічної теорії і практики.

Один із важливих напрямів роботи викладача – розвиток професійної та загальної культури студентської молоді, де мовна культура є фундаментом пізнавальної діяльності людини. Педагог повинен власним прикладом спрямовувати навчання здобувачів освіти як на нарощення фахової компетентності так і мовної культури. Викладач закладу вищої освіти повинен бути всебічно розвинутою особистістю, людиною з високим рівнем культури та ерудиції. Це висококваліфікований фахівець педагогічної галузі, що широкоформатно знає свою галузь науки та досконало володіє педагогічною технікою, правилами мовної етики. Він повинен усвідомлювати роль і значення культури мовлення в своїй професії, використовувати увесь арсенал виражальних засобів спілкування, знати українську мову й уміти нею грамотно користуватися. Саме тому окреме місце у набутті педагогічної майстерності педагогічним персоналом посідає мовний етикет.

Кожен педагог ЗВО повинен нарощувати свій рівень фахової

компетентності та професійної культури впродовж життя. Разом з тим розвиток майстерності регламентується не тільки накопиченням фахових і професійних знань, а й рівнем мовного етикету. З цих позицій педагог повинен здійснювати самоосвіту через розвиток таких компетенцій як-от:

- мовну – застосовувати мовні засоби відповідно умов і мети спілкування, як в усній та і писемній формах;
- предметну – розкривати на занятті науковий підхід до бачення світу через активне використання загальноприйнятої та професійної лексики;
- педагогічну – здійснювати науково-педагогічне спілкування у конкретній галузі наук, встановлення конкретних зв'язків у процесі професійного інформаційного взаємообміну;
- комунікативну – вміти організувати процес спілкування через правильний вибір необхідних форм, типів та стилів мовлення, дотримання норм української літературної мови.

Плануючи заняття, кожен педагог повинен: продумати як розкрити й пояснити його тему (діяльнісна мета спілкування), особливості свого мовлення й комунікативної поведінки (комунікативний сенс спілкування); творчо володіти лексичним запасом і необхідними граматико-синтаксичними схемами; вживати граматичні форми української мови відповідно до законів і норм граматики та ін. Варто не забувати про швидкість мовлення (оптимальний темп приблизно 120 слів/хв.), інтонацію (її природність), правильність вимови, наголосів, дикції, пауз, вдале використання позамовних засобів виразності спілкування (міміка, жести, рухи, пози), доречне вживання фразеологічних зворотів, образних виразів, приказок, сатири й гумору.

У системі вищої школи створено ряд заходів щодо розвитку педагогічної майстерності шляхом поліпшення мовного етикету, проте поки що ці підходи не дають значного позитивного результату.

Негативні наслідки стійкої тенденції зниження рівня цього виду підготовки, як у системі освітніх закладів так і під час самоосвіти, проявляються через погіршення показників процесів соціалізації педагогів, їх формування індивідуальної «Я-концепції»: зменшення потреб у природному спілкуванні зі студентами, батьками й колегами внаслідок зменшення кількості годин на предмет, який вивчається разом з викладачем в аудиторії, збільшення навчальних годин на самостійну роботу студентів і на дистанційні форми навчання; вплив двомовного середовища на чистоту мови; захоплення інформацією з електронного середовища та можливістю вступати в віртуальний світ симулякрів; відсутність фінансової можливості для організації спілкування з вітчизняними та зарубіжними колегами на конференціях, симпозіумах, круглих столах тощо.

Імпонує той факт, що на сьогодні в усіх куточках нашої держави викладачі навчають студентську молодь державною українською мовою. Це вимога закону «Про освіту» (2017 року), що віддзеркалюється посиленням ролі національно-мовної самосвідомості, проявляється у бажанні любити мову свого народу, дотримуватися норм літературної мови, удосконалювати свої навички спілкування державною мовою у двомовному середовищі, збагачувати лексику в активному словниковому запасі, формувати корекційні навички щодо правильності вживання граматичних форм та ін.

Разом з тим, варто відмітити й той факт, що проблеми щодо мовного етикету педагогів в Україні зумовлені наявністю психологічних, політичних, соціальних, організаційних бар'єрів, які виникають у процесі міжособистісної комунікації. Назвемо типові труднощі, що на сьогодні притаманні процесу комунікації суб'єктів педагогічного спілкування: нелогічність оформлення думок, смислова неточність, неспівмірність мовних засобів та стилю викладу матеріалу, невідповідна інтонація, емоції та почуття, низький рівень емпатії та соціальної

перцепції, швидкий темп, крикливість чи монотонність, недостатнє врахування психологічних ознак суб'єкта спілкування тощо.

Не можна забувати, що «мовлення викладача – це такий інструмент професійної діяльності педагога, за допомогою якого можна виконати різні педагогічні завдання: зробити складну тему уроку цікавою, а процес її вивчення – привабливим; створити щирю атмосферу спілкування в групі, встановити контакт зі студентами, досягти взаєморозуміння з ними; сформувати почуття емоційної захищеності, вселити в них віру в себе» [2, с. 8]. Це основний і незамінний інструмент в роботі кожного педагога.

Важливою складовою нарощення педагогічної майстерності сучасного викладача вищої школи є розвиток мовного етикету через технологію удосконалення культури українського мовлення на орфографічному, словотворному, граматичному та комунікативному рівнях. Серед шляхів підвищення особистої культури мовлення педагога науковці окреслюють такі:

- «виробити стійкі навички мовленнєвого самоконтролю і самоаналізу;
- не говорити квапливо, «ковтаючи» слова;
- частіше «заглядати у словник» (М. Рильський), правопис, посібники зі стилістики тощо, вивчати мовлення майстрів слова;
- читати вголос (особливо прозорі тексти), з дотриманням усіх аспектів нормативності;
- зачувати напам'ять художні твори, причому не тільки віршовані;
- опанувати жанри, види писемного мовлення, зокрема ділового;
- привчити себе до систематичного запису власних думок і спостережень, щоденних записів тощо;

- виробити звичку читати з «олівцем у руках» – жоден цікавий і вартісний вираз не повинен бути втраченим для вас» [2, с. 9].

- «уміння відчувати та підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні;

- уміння керувати собою, керувати психічним станом, тілом, голосом, мімікою; уміння керувати настроєм, думками, почуттями; уміння знімати м'язові затиски.

- здатність до непередбаченої комунікації;...

- здатність до педагогічної імпровізації» [3, с. 26].

Підсумовуючи вищевикладене, зауважимо, що дуже важливою в діловому та мовному етикеті є умова вдосконалення культури мови, мовлення, спілкування кожного учасника навчального процесу. Важливо постійно розширювати горизонти виразу своїх думок, а також професійного спілкування за допомогою багатства рідної мови, збагачувати словниковий запас, зокрема і науково-професійною лексикою. Головна умова успіху – збільшення грамотної мовної практики. Усі ці підходи сприятимуть нарощенню педагогічної майстерності. Не можна забувати, що дуже важливо звертати особливу увагу на вирішення завдання формування мовного етикету, як під час навчання майбутніх фахівців, так і в системі післядипломного професійного росту педагогічних кадрів, а також удосконалювати його протягом свого життя. Кожен педагог – це приклад для наслідування й він повинен бути дійсно взірцем в усіх сферах своєї професійної діяльності.

Література:

1. Кузьменко Ю., Щетина Т. Формування мовної культури учнів у школах України. *Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення та підходи*: збірник II-ї Міжнародної

науково-практичної конференції (Баку-Ужгород-Дрогобич, 10 бер. 2017 р.). Дрогобич: Просвіт, 2017. С. 243–244.

2. Степанчук Л.С. Мовний етикет педагога. *Педагогічна майстерня*. 2015. №3 (51) березень. С. 8–10.

3. Приходько В. М, Приходько М. І. Комунікативна компетентність керівника навчального закладу як підґрунтя професійної культури спілкування. *Управління школою*. 2017. № 28–30 (544-546). С. 25–30.

Левакіна Т. В.

ДО ПИТАННЯ ЧИСТОТИ УКРАЇНСЬКОГО МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПРИЙМЕННИКІВ СОЦІАТИВНОСТІ)

Культура мовлення передбачає не лише його правильність, але й чистоту, змістовність, логічність, точність, доречність і доцільність, багатство, виразність, образність.

Аналіз основних комунікативних ознак культурного мовлення, зокрема й чистоти, знаходимо в працях Н. Барабанової та Л. Яценко; В. Голубовської; П. Дудика; Л. Мацько, О. Сидоренко й О. Мацько [2]; М. Пентилюк, І. Маруніча, І. Гайдаєнко [3] та ін.

Мовленнєва чистота повинна простежуватися «на всіх рівнях її структури і використання: на рівні орфоєпії – літературно-нормативна вимова; на рівні орфографії – грамотне письмо; на рівні лексики – відсутність чужих слів, вульгаризмів, суржику, невмотивованих повторів; на рівні граматики – правильна, завершена побудова речень, нормативні словоформи; з погляду стилістики – відповідність меті, завданням, ситуації спілкування, стилям, підстилям і жанрам мовлення» [2, с. 415].

Порушувати чистоту мовлення можуть неправильні наголошення, невинуваті впливи інших мов (переважно російської), неточне або стилістично невмотивоване використання певних лексичних одиниць, наприклад, діалектизмів, жаргонізмів, канцеляризмів, вульгаризмів тощо [3, с. 80]. Уникати таких порушень слід, зокрема, і в приєменниковому просторі.

Мета нашої розвідки – установити українські приєменники на позначення відношень соціативності, що можуть спричинити недотримання чистоти мовлення.

Соціативність – це співучасть в одній справі кількох осіб, що характеризується множинністю учасників дії, їхньою відносною рівноправністю, активністю й належністю або до суб'єктів, або до об'єктів спільної дії. Центральною одиницею, що вказує на соціативні відношення, є прийменник з [1, с. 135], а загалом диференціюємо 8 мікрогруп прийменників на позначення соціативності: власне-соціативності (*при, разом з, у супроводі* та ін.); соціативності – неподільного зв'язку (*наодинці з, у взаємодії з, у сув'язі з* тощо); паралельного зв'язку (*згідно з, у ряді, слідом за* та ін.); протиставного та зіставного зв'язку (*всупереч (усупереч) з, нарізно з, у зіткненні з* тощо); соціативності – керівництва, заступництва, контролювання (*на чолі з, під керівництвом, під проводом* та ін.); внутрішньої локалізації (*серед, у поєднанні, у середовищі* тощо); соціативності – способу дії (*з дозволу, за посередництвом, за сприяння (сприянням)* та ін.); соціативності – причини (*з волі, за дорученням, на вимогу* тощо).

На сьогодні найбільш поширеним порушенням чистоти мовлення під час використання прийменника є неправильне наголошення разом з замість нормативного *разом* з. Можливо, це пов'язано зі впливом наголосу прислівника *заразом*. Перевірити наголос можна за будь-яким орфоепічним або орфографічним словником української мови.

Спричинити недотримання мовленнєвої чистоти може стилістично невмотивоване вживання застарілих прийменників:

- *лава в лаву з* – його можливо замінити одиницями *разом з, у взаємодії з, у спілці з*;
- *по боці, у (в) пандан з* – натомість слід використовувати *на боці, в унісон, в унісон з, у згоді з, услід (слідом) за*;
- *наспіл з* – має нормативний синонім *навпіл з*;
- *за проводом* – є більш сучасний варіант *під проводом*;
- *під патронажем* – у значенні заступництва необхідно замінювати одиницею *під патронатом*. Уживання *під патронажем* є

нормативним тільки зі значенням «за умови організованого медичного обслуговування певних контингентів осіб у домашніх умовах», напр.: *Перитонеальний діаліз можна проводити вдома під патронажем медсестри;*

– *з-межи, з-між, споміж; меже; середи, середу*, що вказують на середовище як на неподільну єдність, мають нормативні варіанти *з-поміж, між (межи), серед;*

– *з наказу* – натомість слід використовувати *за наказом*.

Обмеженими у вживанні є діалектні прийменники *меж, навспіл з, попідруч з, сумежно (сумеж, сумеженно) з*, що мають літературні відповідники *між (межи), навпіл з, попідруки з, суміжно (суміж) з*.

Стилістично забарвлені розмовні прийменники соціативності, ужиті в інших стилях, крім розмовного, також порушують чистоту мовлення: *обік з; обрuch з; побіч; побіч з; попідручки з; на пару з; на спілку з; з-проміж, осередь, з бажання; з веління; з доручення; з ініціативи; з подання; за подачею (з подачі); з почину; з припису; з розпорядження; з уповноваження* (пор. зі стилістично немотивованими одиницями *обіч з, поряд, поряд з, поруч, поруч з, попідруки з, у співдружності з, у співпраці з, з-поміж, серед, за бажанням (на бажання), за велінням, за дорученням, за ініціативою (за ініціативи), за поданням, за почином, за приписом, за розпорядженням, за уповноваженням*).

Деякі соціативні прийменники є калькованими з російськомовних: *при участі; при підтримці; через посередництво; по велінню; при допомозі; по команді*. Замість таких одиниць слід послуговуватися прийменниками *з участю (за участю, за участі), за підтримки (за підтримкою), за посередництвом (за посередництва); за велінням, за допомогою (з допомогою), за командою (за командами)*.

Л. Мацько, О. Сидоренко й О. Мацько наголошують, що в чистому мовленні всі елементи повинні бути бездоганними – «без неосвоєних

недоречних запозичень з інших мов, невластивих українській мові форм» [2, с. 415].

На дотримання норм сучасної української літературної мови складники прийменникових одиниць *у*, *з* слід писати за принципами милозвучності, використовуючи також варіанти *в*, *зі*, *із*.

Отже, порушити чистоту мовлення може використання застарілих, діалектних, розмовних і калькованих прийменників соціативності, а також неправильне наголошення, зокрема прийменника *разом з*. Для збереження мовленнєвої чистоти застарілі, діалектні й розмовні прийменники слід уживати виключно зі стилістичною метою, уникати їх у фаховому мовленні й відмовитися відтворювати кальковані одиниці. Крім того, за будь-яких обставин необхідно дотримуватися орфоепічних та акцентуаційних норм.

Література:

1. Балабан Г. С. Динамічні процеси в прийменниковій системі сучасної української літературної мови : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / НАН України, Ін-т української мови, Київ, 2007. 283 с.+ 63 с. (дод.).
2. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови : підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища шк., 2003. 462 с.
3. Пентилюк М. І., Маруніч І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення : навч. посіб. / за ред. М. І. Пентилюк. – Київ : Центр навчальної літератури, 2010. 224 с.

Лелеко О. О.

науковий керівник кандидат історичних наук, доцент Батенко Г. В.

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПЕРІОД НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

Статтю присвячено ролі української історичної літератури та її видатним представникам, їх діяльності у хронологічному періоді, що має в історії назву період національно-визвольного руху.

Предметом дослідження став Херсон і територія сучасної херсонської області, оскільки кінець XIX-початок XX століття був одним із найскладніших в Україні не лише в суспільному житті, але й у мистецтві.

Ключові слова: українська література, літературні угруповання, модернізм, естетизм, письменник, громадська діяльність, просвітницька активність.

Передреволюційні роки, початок національно-визвольного руху, Перша світова війна, були, за словами В. Винниченка «ніби повна смерть нації». З одного боку, Україна прагнула скористатись правом на самовизначення, з іншого, — більшовицька влада не могла допустити руйнування нової імперії, що постала на уламках царської Росії [1, с. 5].

Суспільство втратило духовні орієнтири й зупинилось на роздоріжжі. Схожий шлях було обрано й для літератури, адже були невідомі напрями її подальшого розвитку.

Своєрідність літературного процесу була виражена в тому, що нове покоління літературних творців, період розквіту діяльності яких припав саме на цей час, під впливом політичної та соціально-культурної ситуації в Україні усвідомлювали необхідність змін, відходу від типових проблем та форм їх зображення.

Взагалі, на початку 20-х р. XX ст. літературне життя в Україні було

достатньо різноманітним і розмаїтим: створювались нові літературні течії, формувались літературні угруповання та організації, просвітницькі гуртки, які в цілому відображали літературний процес і діяльність яких було спрямовано на формування та розповсюдження певної ідеології. Поети й письменники, вступаючи до таких товариств, могли там самовиражатись, знаходити однодумців, пропагували ті чи інші погляди. 20-ті рр. ХХ ст. — неоднорідні, позначені різними орієнтаціями на художнє життя, що не могло не призвести до внутрішнього розмежування, характеризувало своєрідність літературних угруповань. Адже АСПИС (Асоціація письменників), що склала 1924 р. основу для формування «Ланки» (з 1925 р. МАРС — Майстерня революційного слова) та «неокласиків», а також ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури, 1925-1928 р.) ставили собі мету — писати справжню літературу, що відповідала б високим естетичним критеріям. В інших організаціях («Плуг», або Спілка селянських письменників, 1921- 1925 р.; «Гарт», або Спілка пролетарських письменників, 1922-1925 р.; ВУСПП — Всеукраїнська спілка пролетарських письменників, 1927-1932 р.; «Молодняк» — Спілка комсомольських письменників, 1927-1932 р.), панував неприпустимий для творчості партійно-адміністративний стиль. Їхні зусилля спрямовувалися на культивування безперспективного «пролетарського реалізму», перейнятого не художнім, а чужим для мистецтва класовим духом.

Літературна дійсність в Україні 20-х рр. ХХ ст. видається приголомшливо багатою. Порівняно з нею тьмяніють будь-які інші періоди розвитку нашого письменства.

На межі ХІХ-ХХ ст. в українській літературі утверджуються нові мистецькі принципи — нова естетика, нові прийоми, що свідчило про модерністський переворот. Ознаками нової естетики були естетизм («мистецтво для мистецтва»), інтелектуалізм, європеїзм, глибокий психологізм, інтерес до внутрішнього життя й світогляду людини.

Виникнення модернізму як течії стало ознакою зрілості, самодостатності української літератури.

Саме в цей період у європейській літературі починається формування та становлення модернізму, де особистість подавали в контексті відчуження її від соціуму, закони якого сприймаються нею як такі, що є ірраціональними та алогічними, і не пізнаються; і соцреалізму, у якому вбачали «естетичне вираження соціалістично усвідомленої концепції світу й людини, зумовленою епохою боротьби за встановлення й створення соціалістичного суспільства». Ці ж два напрями починають набирати популярності і в українській літературі.

Революційні події дуже сколихнули суспільство. Народ та його мистецтво буквально «увійшли в нову добу».

Історична українська література в той час теж розвивається в цих складних історичних умовах. На погляди авторів впливає багато політичних перепетій, життєвих ситуацій і різних соціальних чинників. Суперечливо оцінюється історична література саме за певних складних політичних обставин, адже на неї впливає чимало факторів — від думки самого автора й впливу на неї з боку оточення, до ставлення його до тих чи інших подій або особистостей.

Відмінність бачення полягала ще й у жанровій специфіці. Тому можна поділити історичну літературу на наукову (з мінімумом або відсутністю авторського вимислу та максимальною деталізацією опису подій чи особистостей, конкретикою та візуалізацією) та художню (з частковим авторським вимислом, мінімальною деталізацією, аналізування історичних подій, приділенням уваги образам і пейзажним картинама, замість осмислення та конкретизації подій тощо).

Якщо брати до уваги саме Херсон і Херсонську область, то в даному регіоні було чимало представників історичної літератури та подорожуючих творців, які бралися писати про ті чи інші події відвіданої місцевості. З Херсоном перепліталися долі багатьох діячів

літератури – письменників скромного й непересічного хисту, тих, хто увійшов до історії художнього слова, відігравали важливу чи визначну роль у літературному процесі, й тих, хто рідко згадується або й узагалі забуті літературознавцями. З історією Херсона перепліталися життєві й творчі шляхи письменників різного художнього масштабу й значення, проте усі вони рівні в тому, що своїми долями «виписували» літературну культуру міста, своїми творами акцентували й змальовували його образний колорит.

Зокрема, у Херсоні також виходили твори та публікації творців з інших областей України, які також займались історичною літературою та написанням наукових публікацій. Для прикладу, 1886 р. було надруковано збірку творів І. Карпенка-Карого, вийшов друком альманах «Степ», укладений у Херсоні з ініціативи й завдяки організаційним зусиллям Д. Марковича.

Цікавою для літератури також є й постать Миколи Чернявського, збірки якого неодноразово бачили світ у Херсоні. Демократичні процеси в суспільстві суттєво пожвавили його громадську діяльність і просвітницьку активність, внесли нові акценти в динаміку його літературної творчості. У березні 1917 р. він стає одним із засновників у Херсоні товариства «Українська хата», що брало на себе функції «осередку національного, політичного, культурно-просвітницького життя на Херсонщині». За активної участі М. Чернявського було засновано «Вісник товариства «Українська хата», яке вперше побачило світ 12 квітня 1917 р. У цій газеті письменник видрукував свої публіцистичні статті «Чого плакали люде?», «Україна, автономія, федерація»» [2, с. 27].

З цього ж, 1917 р. до 1922 р. митець головував у херсонській філії «Просвіти».

1932 року зі столичного Харкова внаслідок тиску, який на нього почали здійснювати, до Херсона переїхав відомий прозаїк і журналіст

Сава Божко. Це був не перший приїзд письменника до Таврії. Як зазначає Т. Акказієва, уперше він побував на Херсонщині 1929 р., де збирав літературний матеріал для нових творів. Дослідниця зазначає, що тоді, під час знайомства з Херсоном, С. Божко «одразу ж поринув у вир культурного і громадського життя». Він чимало їздив Таврійським краєм, «двічі побував в Основі та Британах і у грудні 1929 р. написав повість «Українська Шампань» (своєрідна історія сіл Основа та Британи)» (Т. Акказієва) [3, с. 108]. Тоді ж письменник виступив з матеріалами у херсонській газеті «Наддніпрянська правда», з якою пізніше почав тісно співпрацювати.

У Херсоні С. Божко вів активне творче життя. Будучи «шанувальником театрального мистецтва» (Т. Акказієва) [3, с. 109], він стежив за театральними виставами й гастролями, аналізував сценічні постановки, виступав з рецензіями, журналістськими матеріалами. Чимало зусиль письменник віддавав і педагогічній справі, викладаючи політекономію та історію партії у Херсонському сільськогосподарському інституті та заочному інституті масової партосвіти.

На півдні журналістський і художній талант С. Божка продовжував енергійно розвиватися. Херсон став для нього місцем «творчого натхнення, саме тут ним було написано поему «Полтавки» і роман «До моря», доля якого невідома» (Т. Акказієва).

Письменник мав надію що зі зміною місця проживання, соціальної атмосфери, а також зі вступом до проофіційного ВУСППу, а після його розпуску до ще більш унормованої Спілки письменників України умови його морально-психологічного життя поліпшаться. Проте цього не сталося. Навпаки, якраз у Херсоні кампанія проти письменника набрала найбільш гострих обертів.

С. Божко належав до особистостей з неабияким почуттям власної гідності, індивідуальною соціальною позицією, і на нього почали шукати «компромат».

Трагічні події розпочалися для Сави Божка з 1935 р. У збірці історико-документальних нарисів та матеріалів «З порога смерті» повідомляється, що «бюро Херсонського міськкому партії 14 листопада 1935 р. розглянуло його персональну справу і виявило, що, працюючи у вузі, він «протягував націоналістичні ухили, боротьбу з Хвильовим розцінював як боротьбу за наркомівське місце». За вияв націоналістичного ухилу Божка виключили з партії, членом якої він був з 1920 р.

Однією з визначних постатей є Ілько Львович Борщак, відомий історик і літературознавець, що народився поблизу Херсона. Із початком Української революції у 1917 р. брав активну участь у суспільно-політичному житті Української Народної Республіки. Він був автором понад 400 наукових праць і присвятив декілька з них видатним діячам козацької доби: «Пилип Орлик» (1924), «Григор Орлик – великий мазепинець» (1930) тощо. Автор багатьох праць (українською і французькою мовами), присвячених історичним і літературним зв'язкам України з Францією, Швецією та Англією. Наприклад, «Гетьман Пилип Орлик і Франція» (1924) та інші.

Таким чином, ми бачимо, що література лишилася вірною гуманістичним принципам. Вона зберігала віру в незнищенні духовні цінності, хоч і сама зазнала впливу руйнівних чинників. Наприкінці ХХ ст. письменники продовжували розвивати й утверджувати художньо-образне слово. Історія літературного процесу (на тлі загальновідомих історичних факторів), вигаптувана багатьма фактами, подіями, іменами, які, немов символічні й красномовні позначки, деталізують його розвиток та показують його вплив на суспільство.

Література:

1. На магістралі історії. Українська література за п'ятдесят років (1917-1967). Слово: Література; Мистецтво; Критика; Мемуари; Документи :

збірник./ гол. ред.: Г. Костюк. Вип. 3. Нью-Йорк : Об'єднання укр. письменників. 1968. С. 7-30.

2. Голобородько Я. Ю. Письменники і Херсон. Херсон : Персей, 2003. с. 3–56.

3. Акказієва Т. Документи — свідки трагічної долі українського письменника Сави Божка. *З Україною в серці*: Збірник статей. Херсон, 1996. С.107 – 110.

ГНОСЕОЛОГІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ В СВІДОМОСТІ СУЧАСНОГО ЮРИСТА

Адміністративно-правова охорона є однією із найважливіших категорій адміністративного права. Роль гносеології адміністративно-правової охорони в свідомості сучасного юриста більше звичайно має теоретичне значення, але все одно, кожний діючий практичний працівник у сфері права має усвідомлювати її сутність.

Правильне визначення юридичної природи зазначеного феномену має не тільки доктринальне, але й важливе практичне значення для реального забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб суб'єктами публічної адміністрації. На даному етапі розвитку нашої держави слід детально проаналізувати питання та проблеми, що стосуються адміністративно-правової охорони в сучасній Україні та сформулювати пропозиції щодо покращення ефективності саме цього виду охорони.

Певні проблеми, що так чи інакше стосуються гносеології адміністративно-правової охорони досліджувалися у творах таких науковців, як В. Б. Авер'янов, А. В. Венедиктов, В. В. Галунько, Л. В. Губерський, А. І. Єлістратов, В. С. Нерсеянц, І. Ф. Надольний та багатьох інших.

Ця проблематика знаходиться на рубежі філософії та сучасного адміністративного права, тому основу її проблем склали праці філософів, а вже їх поглиблення та трансформацію здійснили вчені в сфері адміністративного права.

Тим самим, пізнати юридичну природу адміністративно-правової охорони без гносеологічного аналізу неможливо, так як гносеологія покликана вивчати здатність людини пізнавати світ і пізнавати

достовірно, тобто знаходити шляхи здобуття істини [1, с. 4].

Завдання даної статті полягає в тому, щоб на основі аналізу теорії адміністративного права, філософських джерел і досліджень у цій сфері, розкрити положення гносеології адміністративно-правової охорони на сучасному етапі розвитку нашої держави.

Наукова новизна даної праці полягає в тому, що в ній доводиться значення гносеології адміністративно-правової охорони під час виявлення протиріч між потребами фізичних і юридичних осіб, які потребують охорони і наявності правових норм, які їх врегульовують, та процедур діяльності публічної адміністрації, а також засобів їх реалізації публічною адміністрацією; ієрархічної системи адміністративно-правової охорони; розмежування форм адміністративно-правової охорони.

В історико-правовому аспекті значна кількість вчених присвятили свої праці проблемам адміністративно-правової охорони. Наприклад, дещо суміжну з нами проблематику адміністративно-правової охорони досліджували в своїх працях В. В. Галуцько, З. М. Рахлін, В. Д. Резвих, Л. В. Поліщук та інші.

Так, В. В. Галуцько зазначає, що у вузькому розумінні адміністративно-правова охорона (захист) права власності – це імперативно владна діяльність суб'єктів публічного управління із захисту прав усіх суб'єктів права власності (осіб, які здійснюють управління нею) від протиправних посягань та широкого загалу осіб – від майна підвищеної небезпеки, з нормативно-прописаною можливістю застосування до порушників режиму власності засобів державного впливу [2, с. 133]. З. М. Рахлін стверджував, що держава встановлює загальні заборони, не дозволяє здійснювати визначені дії, які можуть завдати шкоди власності. Тими самими нормами встановлюються загальні правила поведінки людей у процесі управління і використання власності. Такими загальними заборонами встановлюється обов'язок

для певних осіб не здійснювати дій, заборонених нормами права, якщо вони можуть завдати шкоди власності [3, с. 133].

Аналізуючи дещо схожу з нами проблематику, В. Д. Рєзвих зазначає, що власність – це відносини між людьми [4, с. 173]. Він розглядав власність з позицій державної, колективної та приватної форм [5, с. 173]. На думку О. І. Нікітенка, правова охорона власності передбачає встановлення законодавцем відповідних правил, що захищають власника майна від осіб, які заважають володіти, користуватися чи розпоряджатися своїм майном або іншими цінностями [6, с. 11]. На погляд Л. В. Поліщук охорона права власності – це створення через нормотворчий процес і практичну діяльність відповідних державних органів умов, які сприяють функціонуванню та розвитку відносин власності у суспільстві і попереджують вчинення правопорушень у цій сфері [7, с. 150].

З погляду гносеології сутність адміністративно-правової охорони потрібно розкривати в динаміці системності багатьох юридичних категорій, які базуються на категоріях філософії права: можливості випадковості необхідності, причинності взаємодії, всі вони розглянуті через призму об'єктивних суспільних відносин, що потребують охорони нормами адміністративного права мають гарантувати суспільству належний результат взаємодії суб'єктів права для досягнення справедливості і гуманності вирішення суперечок суб'єктами публічної адміністрації.

Наступне, в чому нам допомагає гносеологія права, так це у виробленні ієрархічної системи адміністративно-правової охорони, розстановки по щаблях, одиничного в загальному, єдності в одиничному, що разом взяте має забезпечити особливе місце адміністративно-правової охорони в системі юриспруденції.

Також незамінна гносеологія щодо уточнення змісту адміністративно-правової категорії, яка нерозривно пов'язана з

категорією форми адміністративно-правової охорони.

Зміст виявляється в результаті поділу цієї множини проблем адміністративно-правової охорони на частини і навпаки, після дослідження кожної частини окремо органічне поєднання їх в ціле.

Також незамінною гносеологією є для визначення проблем в аналізованій нами сфері – це виявлення протиріч між потребами фізичних і юридичних осіб, які потребують охорони і наявності правових норм, які їх врегульовують та процедур діяльності публічної адміністрації та засобів їх реалізації публічною адміністрацією.

Література:

1. Бучин О. П. Гносеологія : навчально-методичний посібник. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2006. 55 с.
2. Галуцько В. В. Адміністративно-правова охорона права власності в Україні: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2009. 498 с.
3. Рахлин З. М. Административно-правовая охрана социалистической собственности в СССР : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук / Харьковск. юрид. ин-т. Харьков, 1965. 36 с.
4. Государственное управление социалистической общенародной собственностью (Административно-правовой аспект проблемы) / под ред. Ю. М. Козлова. Москва : Изд-во Московск. ун-та, 1983. 271 с.
5. Галуцько В. В. Власність, як об'єкт адміністративно-правової охорони. *Форум права*. 2008. № 1. С. 86-91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08gvvapo.pdf>.
6. Нікітенко О. І. Адміністративно-правовий захист власності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 1996. 24 с.
7. Поліщук Л. В. Охорона права власності за законодавством України.

МИСТЕЦТВО ПЕРЕКЛАДУ ЯК ФОРМА НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Мистецтво перекладу означає набагато більше, ніж просто перемикування різних мовних кодів (знаків). Воно приходить із правильними словами, фразами, щоб передати той самий зміст новою мовою як текст в оригіналі. Це зовсім не легке завдання. Результат - це спосіб для нас дізнатися більше про інші мови й культури, а також докладніше поцікавитися нашими. Переклад відчиняє двері досвіду, опису й людям. Сучасний світ налаштований на взаємообмін інформацією. Для цього вкрай важливо мати достатню інформацію про те, що відбувається в близьких чи далеких країнах. Особливо охоче країни демонструють свої надбання в сфері мистецькій, тим паче, що музика й малярство є мистецтвами в цьому плані універсальними, тобто міжнародними, такими, що безпосередньо впливають на почуття людини.

Література посідає дуже важливе місце серед інших видів мистецтв. На відміну від музики й малярства, які впливають на людей різних національностей безпосередньо, через зір і слух, що притаманні всім здоровим людям, літературний твір інколи стикається зі значними перешкодами на шляху до свого читача, якщо цей читач є носієм мовної системи, відмінної від мовної системи автора твору. Тоді на допомогу приходить переклад, тобто такий вид творчості, в процесі якого твір, який існує в одній мові, відтворюється в іншій.

Деякі люди вважають, що немає такого поняття, як гарний переклад, тому що мова глибоко вкоренилася вже в культурі. Культура відіграє роль у тому, як ви бачите світ і в словах, які ви використовуєте, щоб описати його. У діловому світі переклад – необхідність, адже світ

продовжує стискатися. З технологіями, що швидко розвиваються й постійно покращуються, світ, який ми знаємо, стає все меншим і меншим. Тепер ми можемо перебувати в контакті з усіма по всьому світу за долі секунди, а ще тридцять років тому, це було лише мрією. З комунікацією, що стає все глобальнішою, люди повинні думати про переклад. Переклад дозволить спілкуватися з аудиторією ефективніше й допоможе досягти більшої кількості потенційних партнерів.

Переклад посідає особливе місце й у літературному процесі. Кожен вид літератури послуговується певним видом перекладу. Зокрема, художня література послуговується художнім перекладом. Художній переклад – один із найнаочніших проявів міжлітературної (а відтак певним чином міжкультурної) взаємодії. Художній переклад має справу не з комунікативною функцією мови, а з її естетичною функцією, оскільки слово виступає як «першоелемент» літератури. У художньому творі відображаються не лише певні події, а й естетичні, філософські погляди його автора, які або становлять струнку систему, або – суміш уламків різних теорій. Перекладач повинен мати якщо не ґрунтовні, то принаймні достатні для перекладу знання в галузі філософії, естетики, етнографії (оскільки в деяких творах змальовуються деталі побуту героїв), географії, ботаніки, мореплавства, астрономії, історії мистецтв та ін.

Одна з головних проблем художнього перекладу – відношення контексту автора й контексту перекладача. У художньому перекладі контекст останнього дуже наближається до контексту першого. Критерієм співпадання, або, навпаки, розходження обох контекстів є міра співвідношення даних дійсності й даних, взятих з літератури. Письменник іде від дійсності і свого сприйняття її до закріпленого словами образу. Іншими словами, якщо переважають дані дійсності, то йдеться про авторську діяльність. Перекладач іде від існуючого тексту й

відтворюваної в уяві дійсності через її «вторинне», «наведене» сприйняття до нового образного втілення, закріпленого в тексті перекладу. Тобто, якщо переважають дані літературного походження, то йдеться про контекст перекладача. Таким чином, художній переклад обумовлений не лише об'єктивними факторами (конкретно-історичним літературним каноном, нормативним обіходом), але й суб'єктивними (поетикою перекладача). У художньому перекладі до всіх цих факторів домішується ще й особистість перекладача, який є більшою чи меншою мірою й автором. Щоб твір продовжував жити як мистецький витвір у новому мовному середовищі, перекладач повинен перейняти на себе функції автора й у чомусь навіть повторити творчий процес його створення, наповнити твір новими асоціативними зв'язками, які викликали б нові образи, властиві носіям цієї мови.

Ще одна проблема художнього перекладу – проблема точності й правильності. Що з цих двох критеріїв важливіше, і чи можливо їх поєднати в одному перекладі? Кожен акт перекладу супроводжується тими чи іншими труднощами. У процесі перекладу прози перед перекладачем постає проблема неспівпадання у смислового навантаження й стилістичній виразності слів і зворотів різних мов. Але у прозі слово несе перш за все змістове навантаження і є виразником стилістичного тону, а в поезії слово стоїть у ритмічному ряді поетичного твору, й це призводить до певної зміни його якостей. Поетичний твір – єдність ідей, образів, слів, звукопису, ритму, інтонації, композиції. Не можна змінити один компонент, щоб це не вплинуло на загальну структуру твору. Зміна одного компоненту обов'язково спричинює зміну всієї системи. Художній твір повинен перекладатися «не від звуку до звуку, не від слова до слова, не від фрази до фрази, а від ланки ідейно-образної структури оригіналу до відповідної ланки перекладу» [1].

У поетичному перекладі чіткіше відображається ця перекладацька концепція. Спроба відтворити в поетичному творі всі конструктивні

елементи неодмінно призведе до втрати гармонії твору, отже необхідно визначити, які елементи в цьому творі є головними, й відтворити їх з усією можливою точністю, не звертаючи або звертаючи неістотну увагу на інші. Мистецтво поетичного перекладу перебуває у владі двох суперечливих тенденцій: з одного боку перекладні вірші повинні справляти на читача безпосереднє емоційне враження, а з іншого, вони повинні вносити в літературу щось нове, збагачувати читачів невідомими до того часу поетичними образами, ритмами, строфами. У першому випадку вони покликані пристосувати чуже мистецтво до сприйняття вітчизняного читача, у другому – розкрити перед читачем різноманітність мистецтва, показати йому красу відмінних національних форм, історичних нашарувань, індивідуальних творчих систем.

Переклад належить до сфери генетичних контактів, оскільки підтримує зв'язки вітчизняної літератури з іншими літературами. Проте, художній переклад має двоїсту природу: з одного боку він є продуктом міжлітературної комунікації, але в той же час він багато в чому обумовлює й визначає її. Переклад виконує дві основні функції: інформативну (посередницьку) і творчу. Традиційно вважалося, що основною функцією перекладу є посередницька функція, оскільки теорія художнього перекладу не виходила за рамки національно-літературного процесу, або розуміла національно-літературний процес надто прагматично, а значить однобоко. До перекладу ставилися вимоги найадекватнішої передачі іншонаціональних цінностей, тотожності перекладу до оригінала, існувала дилема перекладу «вірного і некрасивого» та «вільного і красивого».

Отже, художній переклад відіграє важливу роль у взаємообміні інформацією між іншомовними країнами. Це особливий вид перекладу, оскільки він є не точна передача змісту, а перетворення художнього твору відповідно до іншої культури. Художній переклад є дуже складною роботою, яка вимагає ерудованості та ретельності.

Література:

1. Коптилов В. И вширь и вглубь. Мастерство перевода. Москва: Наука, 1973. 98 с.
2. Рильський М. Зібрання творів: у 20-ти томах. Київ: Наук. думка, 1987.

Чабан Н. І.

МІЖКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ З НАРОДОЗНАВСТВА Й ФОЛЬКЛОРУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КУЛЬТУРИ Й МИСТЕЦТВ

Соціально-політичний курс України на інтеграцію в Європейський простір вищої освіти обумовив важливість формування в студентів інтернаціоналізму, толерантності, здатності до міжкультурного діалогу в умовах молодіжного середовища вишу. Відповідно до Закону про вищу освіту [4] у професійній підготовці майбутніх фахівців культури й мистецтв Херсонського державного університету значно уваги приділяється міжкультурному аспектові вивчення культурологічних дисциплін. Зокрема, позааудиторна робота юнаків і дівчат з народознавства й фольклору суттєво розширює можливості засвоєння не лише національних, історичних, культурних цінностей українців, але й інших народностей, що сприяє утвердженню моральних цінностей, соціальної активності й громадянської позиції.

Зважаючи на актуальність означеної проблеми, *метою* наукової статті визначено: аналіз досвіду відображення міжкультурного аспекту у формах і засобах позааудиторної роботи з народознавства й фольклору майбутніх фахівців культури й мистецтв.

Народознавство й фольклор України в межах дисципліни «Історія художньої культури з методикою викладання» вивчаються першокурсниками спеціальностей «023 Образотворче мистецтво (за видами)*», «024 Хореографія (за видами)*», «025 Музичне мистецтво (за видами)*» факультету культури і мистецтв Херсонського державного університету. У навчальних програмах серед основних завдань вказаної дисципліни визначено не лише ознайомлення з основами сучасних підходів до історії національної культури й особливостями розвитку

української художньої культури, але й виявлення ролі народознавства та фольклору України як провідного чинника в історії народу, в житті людини й суспільства; виховання почуття гідності за багату культурну спадщину, духовні й матеріальні надбання українців; підготовка майбутніх бакалаврів до творчої праці задля мудрого збереження й утвердження національної культури, а також інтеграції в європейський і загалом світовий культурний простір [6-7].

Необхідність упровадження міжкультурного аспекту в ході вивчення народознавства й фольклору України обумовлено вимогами освітньо-професійних програм. Адже студенти в процесі опанування дисципліни оволодівають такими професійними компетенціями, як знання змісту й особливостей розвитку української духовної і матеріальної культури на тлі світового культурно-історичного процесу; уміння ідентифікувати нові тенденції в українській художній культурі в співставленні зі світовими культурними цінностями та за їх історичною значущістю; вибудовувати систему критеріїв щодо різних культурних феноменів на основі систематичного звернення до проблем національно-духовного відродження [6].

Змістом робочої навчальної програми дисципліни «Історія художньої культури з методикою викладання (Народознавство та фольклор України)» обмежено тематику аудиторної роботи переважно розглядом вітчизняних культурних явищ. Це, зокрема, вивчення віри й обрядовості, релігійної культури українців, народного календаря, літочислення, обрядів весняного, літнього, осіннього й зимового циклів, громадських форм праці, спілкування й дозвілля, основних галузей господарства й заняття українського населення, його художніх промисел і ремесл, значущості житла в матеріально-духовному світі українського селянина, а також національного українського вбрання [7]. Відповідно завдання позааудиторної роботи студентів спрямовувались на аналіз і наступне порівняння явищ українського народознавства й фольклору з

культурологічними надбаннями інших народів.

Упровадження міжкультурного аспекту в процесі вивчення майбутніми фахівцями культури й мистецтв дисципліни «Історія художньої культури з методикою викладання (Народознавство та фольклор України)» здійснювалось з урахуванням таких основоположних навчальних принципів:

– Зважаючи на спрямування програмного матеріалу дисципліни на розгляд культурологічних явищ у сфері народознавства й фольклору переважно українського народу, необхідно зацентрувати їх порівняння з культурологічними надбаннями інших національностей у межах позааудиторної роботи студентів.

– Інформація про іншонаціональні культурні надбання повинна обмежуватись сферою народознавства й фольклору тих народностей, які проживають у межах регіону місцезнаходження конкретного вишу. Адже майбутнім фахівцям культури й мистецтв по закінченні навчального закладу доведеться у професійній діяльності мати справу зі звичаями, традиціями, обрядами, фольклорними артефактами як суто українців, так і представників інших національностей певного територіального регіону. Зокрема, на території Південноукраїнського регіону, де розташовано Херсонський державний університет, мешкають представники багатьох національних меншин (поляків, німців, євреїв, азербайджанців, вірмен, узбеків, таджиків, турків-месхетинців тощо), які у побуті дотримуються традицій християнської (православної, католицької, протестантської, уніатської), іудейської, ісламської релігій.

– Культурні явища у сфері народознавства й фольклору відображають соціально структурований масив суспільного життя певного народу, тому під час збору культурологічної інформації вважаємо за потрібне виокремлювати дві групи таких відомостей, що стосуються культурних процесів і творів. Якщо культурні процеси

відображають мову, цінності, норми, традиції, звичаї, обряди й ритуали, розповсюджені серед представників того чи іншого народу, то твори втілюють ідеологічні й технологічні результати цих процесів у формах – музичній, літературній, хореографічній, образотворчій (міфи, пісні, думи, казки, танці, декоративно-ужиткові речі тощо).

– У ході реалізації міжкультурного аспекту позааудиторної роботи студентів з народознавства і фольклору рекомендуємо надавати перевагу компаративним методам культурологічного аналізу [9], що забезпечують зіставленням національних культурних явищ, вивчення безпосередніх та опосередкованих взаємин між ними, їх подібностей і відмінностей шляхом порівняння, узагальнення, визначення самотніх особливостей, чужоземних запозичень, впливів, установлення зв'язків між ними.

Завданнями позааудиторної роботи майбутніх фахівців культури й мистецтв пропонувалось самотійно здійснити збір інформації про конкретні культурні процеси чи твори у сфері народознавства й фольклору. Об'єктами такого вивчення були культурні явища з життя як українців, так і інших народностей. Безпосередній порівняльний аналіз зібраних фактів здійснювався під час семінарських занять з народознавства і фольклору у процесі обговорення студентських доповідей. Задля самотійної характеристики студентами культурних явищ нами запропоновано спеціально розроблені алгоритми, які моноекторно спрямовують подальший порівняльний аналіз різнонаціональних культурних надбань у сфері народознавства і фольклору. Надання переваги моноекторним алгоритмам характеристики культурних явищ обумовлено суто навчальними цілями опанування курсу з народознавства й фольклору з урахуванням пізнавальних можливостей першокурсників.

Під час вивчення культурних процесів і творів у сфері народознавства й фольклору студентам було запропоновано історико-

філософський і соціально-психологічний види їх аналізу. Історико-філософський аналіз дозволяє, по-перше, з'ясувати вплив конкретної історичної епохи на культурні явища у сфері народознавства і фольклору, а, по-друге, конкретизувати відображення в цих явищах концептуально-світоглядної позиції певної етнічної групи [8; 10]. Використання студентами цілеспрямованого алгоритму для аналізу передбачало таку послідовність аналітичної роботи: з'ясувати вплив історичних подій на проблему та ідею культурного процесу або твору у сфері народознавства й фольклору; обґрунтувати повторюваність культурних явищ, притаманних різним етнічним групам конкретної історичної епохи; розкрити уявлення етнічної групи про першооснову існування світу, його першоджерело; схарактеризувати ставлення людини до першооснови світу; визначити людські якості, яким надає перевагу та які наслідують етнічна група в культурному процесі.

Зокрема, в результаті історико-філософського аналізу зібрані студентами порівняльні характеристики різдвяних обрядів сучасних жителів Західної і Східної України [1-2; 5] виявили, що в першому випадку такі обряди склалися як під впливом історично територіальної приналежності західноукраїнського регіону до польських та угорських земель, так і внаслідок розповсюдження в цьому регіоні католицької та уніатської церков. У другому випадку на різдвяні обряди в східноукраїнському регіоні суттєво вплинула територіальна близькість до російських земель та домінування православної церкви в релігійних віруваннях прочан.

Проте в цих обрядах західних і східних українців простежується повторюваність таких культурних ритуалів, як використання різдвяної куті та дванадцяти обов'язкових ритуальних страв на Свят-вечір. Разом з тим західні українці традиційно житло прикрашають дідухом замість ялинки, розповсюдженої в помешканнях східних українців.

Відповідно до вимог соціально-психологічного аналізу культурних

явищ у сфері народознавства і фольклору увага звертається на характеристики окремих сторін суспільного життя тієї чи іншої етнічної групи, які відображають культурні цінності, норми, традиції, звичаї і ритуали, розповсюджені в конкретному суспільстві певного історичного періоду.

Тому позааудиторна робота студентів зі збору необхідної інформації спрямовувалась за таким алгоритмом: схарактеризувати історичний період або час відображених у культурному процесі подій; назвати країну, край, місцевість, де відбувались ці події; окреслити економічні відносини в країні, краї, місцевості залежно від способу виробництва (кріпацтво, капіталізм, соціалізм, рабовласництво тощо); охарактеризувати панівні культурні цінності й норми жителів країни, краю або місцевості, які були учасниками описаних подій; описати традиції, звичаї і ритуали, розповсюджені в житті учасників описаних подій.

Наприклад, в позааудиторній роботі студентам було запропоновано зібрати соціально-психологічні характеристики традицій і обрядів, яких дотримуються жителі України та Азербайджану (адже в Херсонському державному університеті навчаються юнаки й дівчата з цієї країни) під час весняного посту. Майбутніми фахівцями культури й мистецтв було описано Великий піст перед Великоднем [2-3] у таких соціально-психологічних характеристиках: цей піст розповсюджено як в Україні, так і в інших країнах з домінуванням християнських релігійних поглядів; у постові дні віруючі приділяють чимало часу молитвам і роздумам про сенс життя; повсякденні обмеження стосуються їжі, розваг, гедоністичних нахилів тощо; у їжі пропонується відмова від продуктів тваринного походження (м'яса, молока, яєць), обмеження стосуються також рибних страв, алкоголю, олії; у вихідні дні (суботу й неділю) дозволяється вживати їжу з олією й вино.

На противагу православним українцям азербайджанці

дотримуються мусульманських релігійних поглядів [3;10-11]. Весняний піст у них припадає на священний місяць Рамадан . У цей час мусульмани утримуються від споживання їжі, напоїв, статевих стосунків від світанку до заходу сонця, після чого заборони набувають статусу дозволеного; водночас як і для українців азербайджанцям релігійними канонами рекомендовано відповідально поставитись до духовного змісту весняного посту, приділяючи значну увагу читанню Корану, молитвам, благочинним справам і налагодженню добрих стосунків з оточенням.

Дещо інших методів потребувала пошукова робота студентів зі збору інформації про твори з народознавства й фольклору. Доцільним виявився дескриптивний аналіз [8;10], який дозволяє структурувати такі твори і зробити конкретний опис їх структурних елементів. Фіксуванні інформації про твори з народознавства і фольклору потребує дотримуватись чітко визначених алгоритмів описової роботи. Вибір таких алгоритмів залежить від художньо-мистецької форми втілення твору (музична, літературна, хореографічна, образотворча, декоративно-ужиткова тощо).

Запропоновані алгоритми дозволяють педагогічно ефективно реалізувати міжкультурний аспект у формах і засобах позааудиторної роботи з народознавства й фольклору майбутніх фахівців культури й мистецтв, що сприяє засвоєнню особливостей національного характеру, ментальності, духовної і матеріальної культури сучасних українців, а також збагнути культурні надбання інших народностей.

Література:

1. Віннічук А.П. Український фольклор: навч. посіб. для студентів ступеня вищої освіти «бакалавр» денної та заочної форм навчання. – 2-ге вид., переробл. та допов. Вінниця: Вінницький держ. пед.ун-т ім. Михайла Коцюбинського, 2018.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис. Київ:

Оберіг, 1993. 590 с.

3. Грица С. Фольклор у просторі та часі: вибрані статті. Тернопіль: АСТОН, 2000. 228 с.

4. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. №156-VII. *Відомості Верховної Ради України*, 2014. № 37-38. [199 с.](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

5. Українське народознавство: навч. посіб. / за ред. С. П. Павлюка. 3-тє вид., випр. Київ: Знання, 2006. 568 с.

6. Чабан Н.І. Авторська програма навчальної дисципліни «Історія художньої культури з методикою викладання (Народознавство та фольклор України)» за напрямками підготовки 023 Образотворче мистецтво, 024 Хореографія, 025 Музичне мистецтво. Херсон: Star, 2018. 15 с.

7. Чабан Н.І. Робоча програма навчальної дисципліни «Історія художньої культури з методикою викладання (Народознавство та фольклор України)» за спеціальностями 023 Образотворче мистецтво, 024 Хореографія, 025 Музичне мистецтво. Херсон, 2018. 17 с.

8. Чабан Н.І. Робочий зошит з курсу «Історія української художньої культури» для студентів I курсу факультету культури і мистецтв. Херсон: Вид-во ХДУ, 2004. 44 с.

9. Чабан Н.І. Використання компаративних методів у роботі студентів з науковим текстом. *Педагогічний альманах: зб. наук. праць*. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. Вип. 30. С. 229-236.

10. Чабан Н.І. Полікультурне виховання майбутніх культурологів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням). *Актуальные научные исследования в современном мире: сб. научных трудов XV междунар. научн. конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 21-22 липня 2016 р.)*. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 7(15), ч. 2 С. 54-59.

11. Юнусов А. Ислам в Азербайджане. Казань: Заман, 2004. 381 с.

Черкун Л. И.

ЭРГОНИМЫ В ЛИНГВИСТИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ

г. ХЕРСОН

Исследование номинаций, как и другие лингвистические исследования, требуют дополнительного изучения, разработок, раскрывающих семантику и структуру таких наименований. Обращает на себя внимание не только языковая сторона вопроса, но и экстралингвистическая действительность: вопросы социальной среды, опыта человека, индивидуальные психологические факторы, которые влияют на языковую деятельность.

Названия деловых, коммерческих и других объектов на каждом историческом этапе имеют идеологическую и лингвистическую специфику. Известно, что познание мира сопровождается оценкой тех или иных предметов, явлений. Таким образом, в самом процессе номинации во многих случаях участвует оценочный компонент.

Номинации новых объектов – эргонимы – являются наиболее динамичной подсистемой современного ономастикона, продуктом современной вторичной номинации, поэтому их исследование позволяет выявить определенные тенденции в способах словообразования, а также аксиологические приоритеты современного общества.

Социальные изменения конца XX–начала XXI вв., новые пути развития экономики повлекли за собой появление большого количества предприятий различного функционального профиля (деловых объединений людей, объектов коммерции, культуры, спортивных заведений, туристических агентств и т.д.). С развитием системы коммерческих предприятий эволюционирует и система их названий. Мы наблюдаем быстрый рост образования эргонимов и, вследствие

этого, новые методы осуществления прагматической функции эргонимов, образование новых форм воздействия на реципиентов. Эргонимы стали неотъемлемой частью современного языкового пространства. Сегодня они представляют самостоятельную систему онимов, в которой реализуются отдельные тенденции, свойственные современному языку и коммуникации в целом.

Термин «эргоним», предложенный А. В. Суперанской, понимается в современной ономастике как «собственное имя делового объединения людей, в том числе союза, организации, учреждения, предприятия, общества, заведения, кружка» [1, с. 151]. Эргонимы – специфический пласт имен собственных, поскольку это явление не только языковое, но также социально-экономическое. Помимо первостепенных для онимов идентифицирующей и дифференцирующей функций, наименования деловых объединений людей, объектов коммерции, культуры, спортивных заведений способны реализовывать функции информативную, рекламную, мемориальную, аттрактивную, эстетическую и др.

Следует сказать, что во второй половине XX века во многих городах, в том числе и в Херсоне, эргонимы были типовыми и однообразными. Так, существовали магазины с названиями: «Продукты», «Соки и воды», «Кулинария», «Ткани», «Обувь», «Трикотаж», «Посуда», «Хозтовары», «Детский мир» и т.п. Такие номинации выполняли прежде всего информативную функцию, указывая на предлагаемые товары. Лишь отдельные номинации были непосредственно связаны с историей города, его географическими и культурными особенностями. Например, магазины «Тавричанка», «Парус», «Альбатрос»; рестораны «Херсон», «Днепр»; дом быта «Славутич» и некоторые другие.

Сегодня старые названия, связанные с другой формой собственности, заменяются новыми, соответствующими текущим

потребностям. Мы наблюдаем утрату продуктивности некоторых моделей традиционной номинации, в основе которых лежит идентифицирующая функция. Все реже мы встречаем описательные и стандартизированные терминологические названия, отражающие только непосредственные свойства предприятия и его ассортимента. Появление, изменение и исчезновение тех или иных номинаций зависит от процесса духовной жизни общества, коллективного сознания, менталитета и сложившейся картины мира.

Являясь составной частью языковой картины конкретного города, наименования городских объектов представляют интерес не только как лингвистические, но и как лингвокультурные знаки, свидетельствующие об историческом наследии, экономическом развитии и культурных традициях этого города.

Эргонимы обладают слабой структурированностью и системностью, поэтому вопрос классификации данного разряда ономастической лексики до настоящего времени остается открытым.

В нашей статье мы рассмотрим лишь небольшую группу эргонимов города Херсон: наименования объектов бытового обслуживания, торговых предприятий и кафе, отелей.

Наиболее частотной мотивационной основой для подобных названий служат личные имена. Поэтому одной из самых многочисленных и популярных групп херсонских эргонимов являются эргонимы-антропонимы, представленные как женскими, так и мужскими именами. Например: «Элен», «Виктория» — специализированные магазины для женщин, основным товаром которых является одежда или белье. Женские имена присутствуют и в названиях кафе: «Анжелина», «Нинель», «Кристина». Значительная часть подобных номинаций — это названия парикмахерских, салонов красоты: «Ксения», «Наташа», «Янита», «Анастасия», «София», «Элен» и т.д. Как видим, номинаторы отдают предпочтение заимствованным

именам.

Эргонимы – мужские имена встречаются в Херсоне реже. Несколько кафе и ресторанов города имеют в составе названия мужское имя: «Заир», «У Сергея». Магазины с подобными названиями обычно торгуют одеждой или аксессуарами для мужчин: «Михаил Воронин», «David», «Leonardo». Однако мужские (иногда женские) имена даются и продуктовым магазинам, обычно это имена владельцев: «Артур», «У дяди Васи», «Юленька».

Имена греческих и римских богов, сказочных героев, исторических личностей также пользуются популярностью. Мифонимы представлены в названиях городских кафе: «Афина», «Афродита», «Гелиос»; салонов красоты и парикмахерских: «Клеопатра», «Даяна», «Клио». Выбирая такие имена для названий своих коммерческих объектов, владельцы преследуют рекламные цели и часто забывают об информативной.

Многие объекты Херсона носят имена персонажей детских сказок, мультфильмов, литературных героев. Данная эргонимика является интересным вариантом для торговых предприятий, занимающихся реализацией продукции для детей. Например: «Вини-Пух», «Карлсон», «Пепси», «Тотоша», «Капитошка». Это и кафе «Чиполино», и сеть магазинов сладостей «Робин-Бобин». Торговые объекты, названия которых связаны с символами детства, носят позитивный характер. Это один из лучших вариантов привлечения клиента.

Подобные названия популярны и для номинации свадебных салонов: «Золушка», «Белоснежка», «Анабель».

Достаточно широко представлены в Херсоне мемориальные эргонимы, в которых отражаются имена известных исторических личностей, актеров, музыкантов и т.д. Прежде всего это наименования ресторанов, кафе, пиццерий: «Джон Говард», «Челентано», «Mozart», «Дон Марко», «Черчиль», «Ришелье». Один из отелей Херсона носит имя «Вивальди», салон красоты – «Frederic Moreno». И если названия

ресторана «Potemkin», паба «John Novard» мотивированы (эти лица связаны с историей города), то остальные названия чисто условны, это своего рода дань языковой моде.

Однако необходимо помнить, что в наименованиях не должно содержаться ложных ассоциаций, противоречащих виду деятельности предприятия. Следует учитывать фоновые знания номинатора и потенциального клиента.

Органично среди городских эргонимов выглядят номинативные единицы, определяющие направленность продукта. Так, магазин «Океан» торгует морепродуктами, магазин «Миледи» — женской одеждой. Понятно для адресата звучат следующие эргонимы: магазины «Обжора», «Вкусняшка», «Зодчий», «Стол и стул», «Все для шитья», «Лампочка», «Магия штор»; парикмахерские «Каре», «Стрижка»; кафе «Трактир», «Пикник». По их названию можно безошибочно определить, на какого покупателя ориентирован ассортимент в заведении.

Вполне понятными и мотивированными являются названия цветочных магазинов «Флора», «Жасмин», магазинов сантехники «Мойдодыр», «Кап-кап»; названия кафе «Театральное», «Студенческое», отелей «Комфорт», «Дилижанс», «Меридиан». Значение таких эргонимов содержит соотнесенность с определенным объектом, а также стилистическую, оценочную, эмотивную и эстетическую информацию.

Вместе с тем, неоднозначно воспринимаются такие номинации, как магазин «Новая реальность», кафе «Кактус», «Кот на крыше», «Шатен», ресторан «Шкаф», салоны красоты «Кураж», «Эдем», отель «Мускат». «Оригинальность названия может удачно сочетаться с информативностью. Образы могут быть разными, но они должны, во-первых, устойчиво связываться в сознании потребителя со сферой деятельности компании, во-вторых, производить на адресата

впечатление, в-третьих, быть эффектными, привлекательными» [2, с.127].

Активное заимствование культурных и экономических реалий широко отражается в данной сфере ономастики. На улицах Херсона, как и многих других городов, появляется все большее число иноязычных названий: свадебный салон «Версаль», салон красоты «Butterfly», магазины «Broadway», «Ниагара», кафе «Chicago», «Casa Blanca», бар «Дели», кофейня «Verona», рестораны «Тбилиси», «Kazbek», «Istanbul». Как видим, часть этих наименований передаются кириллицей, другие – латиницей. Особое графическое оформление эргонима становится сопутствующим средством создания рекламного эффекта и привлечения внимания.

Языковая мода на заимствования, изменение общей языковой культуры отражены и в таких наименованиях объектов города Херсона: магазины «Сан-сити», «Вива»; ресторан «Zeppelin», кафе «Парк-авеню»; салоны красоты «Renaissance», «Manifesto» и др. В настоящее время престижно знать иностранный язык и использовать его в повседневном общении, поэтому номинаторы апеллируют к желанию человека быть модным и современным.

Херсон – портовый город, здесь проживает много корабелов и моряков. Естественно, что многие названия отражают реалии, связанные с морем. Прежде всего это гостиницы «Бригантина», «Фрегат», «Тихая гавань»; кафе «Лоцман», «Босфор», «У боцмана», «Нептун»; магазин «Шкипер» и др.

В Херсоне имеются и региональные эргонимы, свойственные только данной местности. Например: ресторан «Дельта Днепра», торговый центр «Таврия В», магазины «Таврия», «Вина Таврии», хостел «Херсон», отель «Днепр». К мемориальным, связанным с историей Херсона, можно отнести и название ресторана «Александр Шанц».

Таким образом, эргоним является элементом городской

лингвокультуры, частью языкового пространства города. Эргонимы служат средством фиксации реалий окружающей действительности и тех ее особенностей, которые отражают важные культурные и исторические события, социально-бытовые особенности из жизни городского населения, т.е. представления человека о мире и в то же время понимание этого мира самим носителем языка. Как продукт нескольких реальностей: лингвистической, социальной, культурно-исторической, эргонимы испытывают на себе существенное влияние экстралингвистических факторов.

Литература:

1. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. 2-е изд. Москва: Высшая школа, 1988. 190 с.
2. Тортунова И. А. Эргоним как результат речетворчества. *Научный диалог*. 2012. № 3. Филология. С. 124-137.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Алкади	викладач загального мовознавства кафедри
Мансур	арабської мови Амранського державного
Салех Абдо	університету (Йемен)
Гладкова	завідувач кафедри слов'янської філології
Рита	Херсонського державного університету, кандидат
Яківна	філологічних наук, доцент
Демченко	доцент кафедри державного управління і
Володимир	місцевого самоврядування Херсонського
Миколайович	національного технічного університету, кандидат
	філологічних наук, доцент
Кузьменко	професор кафедри адміністративного права та
Юлія	адміністративної діяльності Херсонського
Василівна	факультету Одеського державного університету
	внутрішніх справ, доктор педагогічних наук,
	доцент, член-кореспондент Міжнародної академії
	наук педагогічної освіти
Левакіна	доцент кафедри слов'янської філології
Тетяна	Херсонського державного університету, кандидат
Василівна	філологічних наук, доцент
Левченко	декан факультету культури і мистецтв ХДУ,
Микола	професор кафедри культурології, кандидат
Григорович	педагогічних наук, заслужений працівник
	культури України

Лелеко Олександра Олегівна	студент 331 групи історико-юридичного факультету Херсонського державного університету
Правоторова Ольга Михайлівна	професор кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету, доктор юридичних наук, професор
Савченко Ольга Юріївна	асистент кафедри слов'янської філології Херсонського державного університету
Свиридов Олександр Федорович	доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики Херсонського державного університету, кандидат філологічних наук, доцент
Чабан Наталя Іванівна	доцент кафедри культурології Херсонського державного університету, кандидат педагогічних наук, доцент
Черкун Людмила Іванівна	доцент кафедри слов'янської філології Херсонського державного університету, кандидат філологічних наук, доцент

Наукове видання

Матеріали

IV регіонального науково-практичного семінару

**«Культурно-мовні зв'язки як шлях формування
національної свідомості»**

(15 травня 2019 р., м. Херсон)

за загальною редакцією Н. І. Чабан

Технічний редактор — Чабан Н. І.